

! Nicio parte (fragment sau componentă grafică) din această lucrare nu poate fi reprodusă fără acordul scris al Editurii Neverland.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**BOERESCU, DAN-SILVIU****Domnița Ralú Caragea, ispititoarea de la Cișmeaua Roșie / Dan-Silviu Boerescu. - București : Neverland, 2021**

Conține bibliografie

ISBN 978-606-9602-15-7

929

Tehnoredactor: Liviu Perțea

Corector: Eugenia Oprea, Mihaela Dobre

Grafician: Andrei Constantinescu

Redacție:

tel.: 0732.320.666

e-mail:

editura@neverland.ro

Editura Neverland

Librăria UJmag:

tel.: 0733.673.555; 021.312.22.21

e-mail: comenzi@ujmag.ro

ujmag.ro

Ujmag.ro

Dan-Silviu Boerescu**FEMEI FASCINANTE DIN ROMÂNIA****Domnița Ralú Caragea,
ispititoarea de la
Cișmeaua Roșie**

Docu-drame și mituri urbane controversate, însoțite
de consemnări din presă și din alte surse legate de
povestea unei femei unice

Sumar

1711-1821, UN VEAC DE CONTROVERSATĂ VOLUPTATE ȘI CONTRADICTORIE EVOLUȚIE ÎN PRINCIPATELE DUNĂRENE.....	7
SFÂRȘIT DE EPOCĂ FANARIOTĂ ÎN BUCUREȘTI ÎN VIZIUNEA UNOR CĂLĂTORI STRĂINI FASCINAȚI ȘI CONFUZAȚI DE UNIVERSUL LEVANTIN DÂMBOVIȚEAN.....	30
O ISTORIE INCREDBILĂ, DE LA „BĂȘICA“ ȘI „CIUMA LUI CARAGEA“ LA SCENA DE LA CIȘMEUA ROȘIE.....	49
O FÂNTÂNĂ, O STRADĂ, O MAHALA... ȘI O SCENĂ DE POVESTE.....	60
COSTACHE ARISTIA, ACTORUL PROTEJAT AL DOMNIȚEI.....	68
PRIMUL BALON CARE S-A ÎNĂLȚAT ÎN VALAHIA	76
UN PANER CU DOUĂSPREZECE STICLE DE BERE	82
REVOLTA ROCHIILOR ALBE ALE DUDUCILOR DE NEAM ALES	86
SCRISOAREA PLINĂ DE GROZĂVENII ȘI PICANTERII A LUI ION GHICA CĂTRE VASILE ALECSANDRI.....	101
POVEȘTI NEPERMISE DE IUBIRE CARE AU PROVOCAT INCIDENTE DIPLOMATICE ÎN SERIE LA BUCUREȘTI	124
PERSONAJUL DE ROMAN AL BUCUREI DUMBRAVĂ ȘI O VOLUTĂ SPRE CIORAN PRIN INTERMEDIUL LUI PETRU MANOLIU	136
<i>Haiducii lui Șaptecai fură Zestrea Domniței Ralú în Săptămâna Nebunilor.....</i>	151
FEMEIA, LOGODNA, ZESTREA ȘI NUNTA ÎN <i>LEGIUIREA</i> DE LA 1818 VS PÂRDALNICELE CHESTIUNI DE <i>LIUBOV</i>	158
TEATRUL ÎN PRINCIPATELE DUNĂRENE DUPĂ CIȘMEUA ROȘIE ȘI SOCIETATEA FILARMONICĂ	183
BIBLIOGRAFIE DE SFÂRȘIT DE EPOCĂ FANARIOTĂ	198
SERIA FEMEII FASCINANTE DIN ROMÂNIA.....	204

1711-1821, un veac de controversată voluptate și contradictorie evoluție în Principatele Dunărene

...Nimic din ceea ce fusese până atunci nu avea să mai fie la fel! La începutul veacului al XVIII-lea, Sublima Poartă constată jocul dublu al bogatului domnitor din Țara Românească, Constantin Brâncoveanu, dar și trădarea eruditului Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei, care se aliase cu Imperiul Țarist al lui Petru cel Mare. (Interesantă, dar finalmente nefuncțională politica lui Brâncoveanu: campania comună a lui Petru cel Mare și a lui Cantemir s-a terminat printr-un dezastru militar complet pentru cei doi aliați, aceștia abia reușind să se retragă în Rusia, dar înfrângerea a fost posibilă și datorită poziției domnitorului muntean, care avea o armată numeroasă și bine echipată, plus provizii considerabile, cumpărate pentru ruși cu banii acestora. Schimbând peste noapte tabăra, în loc să taie calea de retragere otomană și să cadă în spatele armatei Marelui Vizir, Brâncoveanu a trimis proviziile otomanilor și a stat deoparte fără a mișca vreun deget. Acest fapt este cu atât mai ciudat cu cât legăturile sale cu țarul Petru – se pare chiar și un tratat de alianță – erau anterioare tratatului moldo-rus, care i-a pecetluit soarta lui Cantemir.)

În acest context al unor multiple „defecțiuni“ istorice și al unui climat general de nesiguranță, Stambulul, în calitate de putere suzerană, hotărăște să nu mai permită accesul pe tronurile Principatelor Dunărene voievozilor pământeni și stabilește înlocuirea acestora cu oameni de încredere ai otomanilor, recrutați dintre bogații și abilitii greci rezidenți în cartierul Fanar de pe malul Bosforului. („După cucerirea otomană a

Constantinopolului din 1453, o parte a populației grecești, oameni simpli sau aparținând aristocrației înalte, au fost luați ca sclavi, unii chiar executați, dar destul de mulți greci au rămas ca locuitori în oraș, inclusiv Patriarhul ortodox Ghenadie. Având mulți supuși de etnie greacă, otomanii au fost interesați să păstreze bunele relații cu aceștia. Imediat după limpezirea apelor, Sultanul Mahomed al II-lea a colonizat noua sa capitală cu oameni din toate provinciile Imperiului și de toate națiunile. Grecii s-au adunat treptat în jurul palatului patriarhului, aflat în cartierul Fanar/Fener, unii dintre ei lucrând chiar pentru aparatul bisericesc ortodox.“) De asemenea, se limitează la trei ani durata mandatelor fanarioșilor în scaunele domnești ale Principatelor Române, care puteau fi însă reînnoite în funcție de plata unor contribuții generoase vărsate direct Sultanului, Marelui Vizir și unor înalți dregători din anturajul acestora.

Timp de 11 decenii, 31 de domnitori fanarioși au ocupat tronurile Țărilor Române – și, în egală măsură, paturile boieroaicelor zurlii! –, recordul aparținându-i lui Constantin Mavrocordat, de șase ori Vodă al Munteniei și de patru ori al Moldovei. Lui îi aparține implicit și definiția violului, și pedeapsa cuvenită pentru această infracțiune dintr-un soi de Cod penal al epocii sale: „Cel ce va fi prins cu ștromeleagul învârtoșat pîmprejurul părților fătătoare ale muierii, i se va tăia scârbavnicul mädular spre veșnica lui nefolosire“.

Suntem tentați să reținem din această epocă mai ales extravagantele „veneticilor“ urcați în scaunele domnești ale Principatelor Dunărene. Pentru că picanteriile istorice explicite, plimbările în sănii și trăsuri trase de cerbi cu coarnele aurite ale lui Nicolae Mavrogheni sau ale beizadelei lui Caragea sună mult mai provocator decât codurile de legi adoptate de Constantin Mavrocordat (*Așezământul* din 1740), Alexandru Ipsilanti (*Pravilniceasca Condică* din 1775), Scarlat Callimachi (*Condica țivilă a Moldovei* din 1817) sau Ioan Caragea (*Legiuirea* din 1818). Nu întâmplător Nicolae Iorga îi numea generic pe domnitorii fanarioși *Reformatorii*.

Și chiar atunci când comentăm aceste instrumente juridice care încercau să sincronizeze principatele cu evoluția statului de drept în Europa

Occidentală (tratatele autohtone fiind, în fapt, preluări și traduceri selective ale corpusurilor de legi apusene, Alexandru Ipsilanti, de pildă, respingând ideea aplicării unor principii derivate din Coranul suzeranilor otomani), primele lucruri memorabile și demne de citat par cele legate de infracțiunile de natură sexuală precum „lățirea păcatului curviei, ce vatămă sufletul și înnebunește trupurile“ din *anaforaua* (raportul scris al) Mitropolitului Dositei din 1793. Înainte vreme, de partea cealaltă a Milcovului, și Nicolae-Vodă Mavrocordat era preocupat, încă de prin 1711-1715, de o problemă similară, intrigat mai ales de faptul că tinerele moldovence erau folosite pe post de animatoare în localurile rău famate de anumiți cârciumari-proxeneți pentru a-și burduși cât mai mult și cât mai repede pungile cu galbeni. „Înfuriat la culme, Vodă a dat ordin să înceteze imediat obiceiul de a pune în cârciumi fete tinere și frumoase, mai mult goale decât îmbrăcate, pentru ca bărbații, înfierbântați de băutură, dar și de nurii ademenitori ai provocatoarelor crășmărițe, să comande tot mai multe ulcele cu vin sau feligene cu rachi de tescovină. (...) Mănat de aceleași rațiuni reformatoare, domnitorul i-a convocat în capitala țării pe ispravnicii tuturor ținuturilor moldovenești, poruncindu-le să cutureiere satele și târgurile aparținătoare și, unde vor da de femei învinuite de curvie mărturisită, să le prindă cu arcanul și să le trimită sub pază strictă direct la Iași“. Acțiunea a durat câteva luni bune, susținută de forțe de ordine impresionante. Dar, din păcate pentru stăpânire, nu s-au putut strânge decât vreo optzeci de sărmene femei din întreaga Moldovă, mult sub ceea ce se preconiza. Neavând încotro, Vodă Mavrocordat s-a mulțumit și cu atât. „După o muștrulială bună, cu fiecare în parte, învinuitele de curvie mărturisită au fost închise în beciurile Mitropoliei de la Sfântul Gheorghe, unde erau ținute de mureau de foame, în întuneric, rămânând ca vai de ele, goale.“ Aflând de treaba asta, din fundul iatacului său, Doamnei Catrina, soția lui Mavrocordat, i s-a înmuiat inima de milă și s-a hotărât să facă ceva pentru bietele femei lovite de crunta reformă „moravicească“ a lui Vodă. La rându-i grecoaică, încă nedepinsă cu limba țării, și-a luat un tălmaci

și a coborât, cu voia soțului, în întunecatele beciuri de la Mitropolie. Ceea ce a văzut acolo a răscolit-o profund. Și-a spus că o atare situație era de netolerat pentru niște buni creștini. Catrina Mavrocordat a rămas în adâncurile tenebroase câteva ceasuri bune, stând de vorbă cu bieteles femeii oropsite. Le-a încurajat cât a putut, „trimitându-le apoi pâine și lumină, ca să nu șadă pe întuneric, și câte un cântar, două de in ca să nu stea degeaba“. Socotind că milosărdia sa nu era de ajuns, după ce a obținut iarăși încuviințarea domnitorului (care acționa sub impulsul cine știe căror frustrări de demult), Catrina a dat sfoară prin țară „cum că oricare din acele femei nenorocite, închise din vina lor în beciurile Mitropoliei, va fi slobozită dacă se va găsi un suflet bun de bărbat care să o ceară de nevastă“. Deloc de mirare, pretendenți s-au găsit destui de îndată, mai ales că Doamna nu a omis să specifice în depeșele trimise înspre toate colțurile Moldovei că „fiecare mireasă ieșită din beciurile de la Sfântul Gheorghe va primi, ca zestre, pe seama vistieriei domnești, câte o pungă cu zece galbeni, o vacă cu vițel, cinci oi gata a făta și câte zece găini ouătoare cu cocoșul de trebuință“ (www.historia.ro).

Drept urmare, reformele lui Nicolae Mavrocordat s-au soldat cu rezultatele scontate. O vreme, se scrie în cronici, nu a mai fost vorba „de popi bețivi și fustangii și nici de femei învinuite de curvie mărturisită“.

În schimb, mai apoi, relaxarea moravurilor închistate atât de amar de vreme în cutume arhaice avea să ducă la un desfrânat revers al medaliilor la începutul veacului XIX, când femeile nu-și vor mai accepta statutul de eterne subordonate ale bărbaților și vor reclama, în premieră, drepturi similare cu ale acestora. Generalul Louis Alexandre Andrault de Langeron (1763-1831), un conte francez intrat în serviciul armatei țariste de ocupație, nota în jurnalul său de călătorie prin principate faptul că, la 1806, mai întâlnea „multe femei purtând îmbrăcămintea orientală, trăind în case fără mobilă și cu bărbați geloși nevoie mare. Însă revoluția care s-a petrecut atunci a fost pe cât de rapidă, pe atât de completă: după un an, toate femeile din Moldova și Țara Românească au luat portul european“. Așa cum cercetătorii au remarcat, transformarea

radicală nu a constat numai în pătrunderea femeilor în spațiul public și strângerea din dinți a soților lor care le vedeau adesea în compania ofițerilor ruși, într-o manieră tot mai greu de suportat, ci și prin remodelarea contextuală a caracterului lor. Astfel, jupânițele și domnițele române, „aflând că, în țările civilizate, unei femei îi ședea bine să aibă un amant, și-au luat câte doi, ca să fie cât mai la modă“.

Bucureștii de atunci experimentau deodată un libertinaj neverosimil pentru o societate până de curând atât de închistată și conservatoare: „Acest proces de accentuată deteriorare a seriozității vieții intime a condus la o acută criză a familiei. Un meșteșugar bucureștean era disperat către 1813-1814 la vederea «muerilor cu capete goale și tunse, dezgolate până la brâu». Astfel încât «mândriia așezase scaunul în București. Nu credem în Dumnezeu, numai în ziduri, în haine, în înșelătorii, în mâncări bune, în beții și mai vârtos, în curviia pe față. Aceste le aveam obicinuite, toți de obște»“.

Odată cu „brusca și totala emancipare (...) a tinerelor neveste și a fetelor de boieri, pe fondul încuviințării divorțului de biserica ortodoxă, familia își pierde conturul tradițional. Adulterul devine un «element al progresului» și un «început de însănătoșire» pentru societatea românească“.

Disprețul pentru legătura căsătoriei începe să fie menționat în toate însemnările de călătorie. În mod semnificativ, „culpa e atribuită femeilor care, total supuse bărbaților, ar fi mai leneșe decât aceștia, dar mai cu seamă desfrânate și vicioase, lipsite cu totul de cinste și sfială“. Divorțul se obținea cu rapiditate, fiind „rezultatul unei învoielii rapide, fiind plătit fie direct la vistierie, fie la episcop, care decide pe loc desfacerea căsătoriei, fie la Mitropolit, care e răsplătit, de pildă, cu o vacă“.

Una dintre urmări, de neconceput cu doar câțiva ani mai înainte, a fost o veritabilă epidemie de divorțuri, facilitată și de ambiguitățile din legile pământului. În *Pravila târgovișteană* din vremea lui Alexandru Ipsilanti (1725-1807), se pleca de la considerații care nu excelau în claritate: „Nunta nu e de vârstă, acea fără de nici o socoteală să se despartă și

nevârstă se cheamă când nu este bărbatul de 14 ani și muera de 12 ani cel puțin“.

Mai de mult, în *Îndreptarea Legii* din 1652 se stipula cum că „să nu fie bărbatul mai bătrân și muera mai tânără, nici muera bătrână și bărbatul tânăr; ci să fie amândouă părțile de o potrivă de ani, iar de va întrece o parte mai mare, adecă bărbatul, atuncea este bine; iar de va întrece muera să fie de zile mai mare de bărbat, atunci foarte este fără de cale“. Tot de aici mai aflăm „să nu care cumva să îndrăsnii a cununa vreun român cu țigancă, sau țigan cu româncă, că în foarte grea pedeapsă bise-ricească veți cădea“.

La 1834, în plin proces de modernizare și din nou sub ocupație țaristă, care a adus după sine Regulamentul Organic și pe inovatorul conte Pavel Kiseleff, legea rămânea în esență neschimbată: „Să fie cu luare aminte la vârsta celor ce se căsătoresc, să nu ia bătrân tânără, și din potrivă, nici boier neguțătoreasă sau țarancă, fără voia Mitropoliei“.

Articolul 123 din Codul Callimachi, alcătuit de Christian Flechtenmacher și Anania Cuzanos, cu ajutorul lui Andronache Donici, Damaschin Bojincă și al altor juriști, la inițiativa domnitorului Scarlat Callimachi, care l-a promulgat în 1817, hotăra: „Dacă despărțiții soți împăcându-se vor să se unească iarăși, nu se opresc și se socotește una și aceeași însoțire ca și când n-ar fi fost despărțiți“. Cu alte cuvinte, „nu există așadar divorț valabil, ci numai separație de corp (de la pat și masă, *a mensa et thoro*)“. Ce puteau să înțeleagă totuși oamenii din aceste complicate distincții juridice?!? Că haosul conjugal și extraconjugal putea să se deruleze în continuare? Femeia unde se situa acum? Era victimă sau profitoare? Dacă bărbații aveau toate drepturile, inclusiv pe cele sexuale, femeile nu și le puteau revendica, în oglindă, pe ale lor?

Unul dintre aceste drepturi era și acela de a-și putea vinde trupul după bunul plac. Acceptată tacit, această activitate primește un soi de confirmare instituțională, atunci când, după 1812, domnitorul fanariot Ioan Caragea le-a supus pe damele de companie la mari taxe fiscale, instituind „birul femeilor rele, zise *kiramele*“. Noua taxă, care se adăuga

„birului temniței“, trebuia să aducă 100 000 de piaștri anual, ceea ce arată dinamica incredibilă a fenomenului prostituției la București și în marile târguri valahe. Domnitorii nu numai că nu ignorau fenomenul, dar, uneori, își permiteau să folosească prostituatele în farse mondene. Astfel, Constantin Hangerli, care a stat pe tronul Valahiei doi ani (1797-1799), la o petrecere cu mării boieri ai țării, le-a înlocuit pe jupănese cu niște „podărese“ chipeșe și îmbrăcate elegant. (În jurul lui 1800, „fetițelor dulci“ de mai târziu li se zicea: *mititică, leliță, lele, taliancă, teleleică, vino încoa*, ori *femeie podană*. Toată ziua, femeile de moravuri ușoare erau văzute stând provocator și zâmbind insinuant pe Podul Mogoșoaiei, așteptându-și, senine, clienții. Bucureștenii le mai strigau *podărese* pentru că „faceau podul“, nu... trotuarul. Din romanul *Ciocoi vechi și noi*, de Nicolae Filimon, aflăm că în Mahalaua Scaune, de lângă Biserica Caimata din Potcovari, li se mai spunea și *tălănițe*. Peste câteva decenii, încartiruit la București în 1854, un tânăr locotenent al armatei țariste, contele Lev Nikolaevici Tolstoi, va frecventa compania *grizetelor* sau *cocotelor* acestora și se va alege cu blenoragie, fiind însă tratat cu succes de un medic român, cu care va rămâne bun prieten peste ani.)

Liberalizarea moravurilor va veni însă la pachet cu o sumedenie de alte măsuri care vor începe să zdruncine *establishmentul* feudal ce păruse atâta vreme osificat, de neclintit. Reformele unora dintre domnitorii fanarioți, atât de huliți altminteri pentru metodele împovărătoare pentru popor prin care încercau să-și amortizeze cât mai eficient investițiile făcute pentru accederea la tron (biruri și taxe tot mai diversificate), s-au îndreptat însă în mai multe direcții, vizând în primul rând modernizarea aparatului juridic și a celui administrativ, încă grevate de cutumele medieval-arhaice. De asemenea, se poate observa pătrunderea noilor idei culturale și preocuparea tot mai stăruitoare de cultivare și promovare a limbii române în detrimentul învechitei abordări chirilice a comunicării oficiale și religioase.

Epopoea fanariotă în Țările Române a durat mai bine de un veac, de la pedepsirea răzvrătiților voievozi pământeni Constantin Brâncoveanu și

Ștefan Cantacuzino, din Muntenia, și Dimitrie Cantemir, din Moldova, preocupăți de alianțe și înțelegeri politico-comerciale cu puterile occidentale și, respectiv, cu Imperiul Țarist al lui Petru cel Mare, până la Revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821. Secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea reprezintă una dintre cele mai ciudate și bulversante perioade din istoria principatelor, un amestec deopotrivă incitant și, pe alocuri, dezgustător de progres și corupție, de emancipare și decadență, de inovație culturală și stilistică grefată pe o structură desuet-arhaică. Pe fondul acestei combinații explozive, care începea să dinamiteze temeliile *melting pot*-ului danubian destul de turcit, zorii modernității românești mijeau încă vag și contradictoriu, la alibi s-ar putea spune...

Tot acest amalgam avea să fie impregnat de influența elitei grecești din Stambul. *Fanarioții* erau membri ai familiilor aristocratice grecești care locuiau în cartierul Fanar. Acesta era principalul cartier al grecilor din Constantinopole (Istanbul, capitala Imperiului Otoman și reședința sultanilor), unde se afla și sediul Patriarhiei Ecumenice a Constantinoplei. *Fanarioții* dominau administrația Patriarhiei și interveneau deseori în alegerea înalților prelați, inclusiv a Patriarhului Constantinoplei, care avea statutul de „Primul între egali” în lumea episcopilor ortodocși.

Unii dintre membrii acestor familii, care cuceriseră o mare influență politică și adunaseră averi considerabile în cursul secolului al XVII-lea, ocupau funcții administrative foarte importante în Imperiul Otoman. Din 1669 până la 1821, *fanarioții* au servit ca dragomani (translatorii) ai Sublimei Porți și ai ambasadelor străine. Alături de demnitarii bisericii și de funcționarii locali din provincii, *fanarioții* reprezentau clasa conducătoare greacă în timpul dominației otomane până la izbucnirea războiului de independență al Greciei.

În secolul fanariot au intervenit două elemente importante de nou-tate: „Pe de o parte, s-a deteriorat grav statutul domnilor și s-au comis încălcări fără precedent ale statutului țării de către Poarta Otomană, grav marcată în secolul al XVIII-lea de acțiunile centrifuge ale autorităților de

marginile; pe de altă parte, după 1774, protectoratului otoman unilateral începe să i se substituie un dublu protectorat, prin legalizarea dreptului Rusiei de a interveni în favoarea Principatelor Dunărene, prin tratatul de la Kuciuk-Kainargi, fapt ce echivalează cu debutul internaționalizării statutului juridic al acestor țări, proces finalizat în 1856 prin instituirea statutului de protecție colectivă.

Actelor juridice interne otomane prin care se consfințea statutul Țărilor Române față de Poartă li se adaugă un act internațional, și anume tratatul de la Kuciuk-Kainargi, din 10 iulie 1774. Acesta prevedea dreptul reprezentanților Rusiei de a putea interveni în favoarea Moldovei și Țării Românești. În articolul XVI al acestui tratat se precizează că Rusia restituie principatele Moldovei și Țării Românești Porții Otomane cu anumite condiții, pe care Poarta se obligă să le respecte. Una dintre aceste condiții o găsim la punctul numărul 10 al acestui articol, care prevedea că ambasadorul Rusiei poate să vorbească în favoarea principatelor, Poarta obligându-se să asculte pledoaria acestuia.

După 1774, Rusia și-a deschis consulate la Iași și la București, *hatișeriful* (decretul) de la Gulhane din 1802 recunoscând dreptul titularilor acestor consulate de a supraveghea modul în care Poarta își îndeplinea angajamentele asumate în raport cu Țările Române.

Dincolo de scopurile reale ale Rusiei – expansiunea spre Dunărea de Jos și ieșirea prin Strâmători către Mediterană –, acțiunile ei au favorizat restabilirea autonomiei românești depline față de Poartă.

Astfel, în intervalul 1774-1821 au fost reconfirmate vechile prevederi de garantare a acestei autonomii: li s-a interzis din nou supușilor otomani să mai pătrundă în principate fără un firman special și fără a respecta locurile de trecere fixate în acest sens; a fost limitat numărul negustorilor otomani, dar și al comisarilor trimiși pentru reglementarea unor probleme deosebite. *Hatișeriful* de la Gulhane din 1802, prin articolul 25, prevedea că în afară de negustorii care aveau firme speciale, toți ceilalți care ar intra în Țara Românească și ar provoca locuitorilor orice fel de daune vor fi dați afară din această provincie.